

УДК 338.2

Мартинова Л.В.,
старший викладач кафедри господарського права СНУ ім. В. Даля,
Мартинов А.А.,
к.е.н., доц. кафедри фінансів і банківської справи СНУ ім. В. Даля

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ БАЗИС ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності в Україні. Виділено проблеми формування правового базису державного регулювання інноваційної діяльності підприємств. Запропоновано алгоритм моніторингу правового поля інноваційної діяльності промислового підприємства.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, нормативно-правове регулювання, моніторинг, правове середовище.

Забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного промислового комплексу, подолання системної кризи в економіці України багато в чому залежить від спроможності пошуку й реалізації внутрішніх резервів, реалізації можливостей інтенсивного розвитку за рахунок упровадження інновацій в реальне виробництво. Вирішення цього завдання пов'язане з інтенсифікацією інноваційної діяльності, пошуком джерел фінансування та побудовою ефективної системи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. В цих умовах дослідження проблем нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності набуває особливої актуальності.

Ключовою проблемою, вирішення якої може стати основою побудови стійкої системи інноваційного розвитку в Україні, є забезпечення ефективного використання можливостей нормативно-правового поля інноваційної діяльності для інтенсифікації інноваційного процесу.

Незважаючи на широке дослідження проблем нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності, враховуючи високу динаміку змін соціально-економічної сфери, нестабільність та кризовий характер виробничого сектору економічної системи України, транзитивний характер економіки в цілому, зростання конкуренції на міжнародному ринку, та стабільно низькі темпи інноваційного розвитку в Україні, можна зробити висновок, що проблема формування ефективної нормативно-правової бази інноваційної дія-

льності й досі не є остаточно вирішеною та потребує подальших досліджень.

Метою наукової статті є вивчення проблем нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Пріоритетність та першорядне значення інноваційної діяльності для забезпечення стійкого розвитку економіки поряд із високим рівнем ризиків, пов'язаних із впровадженням інноваційних проектів обумовлюють гостру необхідність державної підтримки інноваційних проектів в усіх сферах соціально-економічної системи України.

Нормативно-правове поле є основою правових відносин в сфері державного регулювання інноваційної діяльності та обумовлює можливості прямої та непрямой підтримки інноваційних проектів.

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється в Україні шляхом: визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; формування і реалізації інноваційних програм, розробки нормативно-правової бази і економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності, правового захисту суб'єктів інноваційної діяльності, стимулювання фінансово-кредитних установ, що фінансують та кредитують виконання інноваційних проектів; підтримки сучасної інноваційної інфраструктури; часткового або повного фінансування, пільгового кредитування, зниження податкового тягаря при реалізації інноваційних проектів [1].

Інститут інноваційного права зародився ще з часів радянської системи господарювання в рамках законодавства про науково-технічну діяльність, проте найбухливіший його розвиток в Україні почався з переходом на ринкову систему відносин, у зв'язку з чим відбувається поступова його трансформація в галузь права.

Предметом інноваційного законодавства виступає сукупність суспільних відносин, що виникають у сфері інноваційної діяльності. Інноваційне законодавство переслідує наступні цілі: стимулювання НТП, переозброєння промисловості, інтеграція техніки, науки і виробництва, координація прикладних і фундаментальних досліджень, дослідницько-конструкторських і технологічних робіт стосовно створення нової, високоефективної техніки.

Правове середовище інноваційної діяльності характеризується внутрішніми і зовнішніми факторами (рис. 1).

Багатоаспектність, нестабільність нормативно-правової бази інноваційної діяльності обумовлює необхідність впровадження на підприємстві системи моніторингу нормативно-правового поля інноваційної сфери з метою ефективного використання важелів стимулювання правового поля (рис. 2).

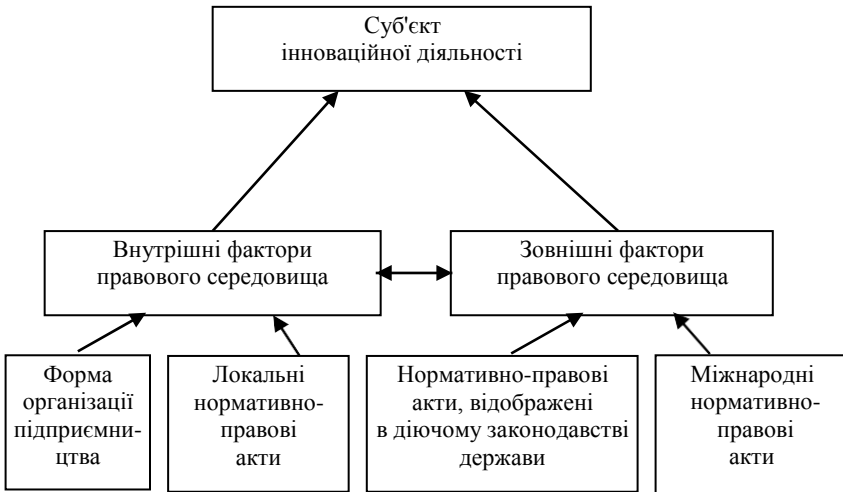

Рис. 1. Правове середовище інноваційної діяльності

Рис. 2. Алгоритм моніторингу правового поля інноваційної діяльності промислового підприємства

Важливою характеристикою запропонованої системи є її адаптивність, що дозволяє коректувати задачі моніторингу залежно від одержаних результатів. При цьому необхідно забезпечити реалізацію принципу економічності, згідно з яким затрати на організацію і проведення моніторингу не повинні перевищувати одержаного ефекту.

З юридичної точки зору важливе значення має визначення критеріїв віднесення того або іншого проекту до інноваційної діяльності, які дозволяють у законному порядку встановити інноваційний статус. При цьому підприємство має нагоду одержати певні пільги, закріплені в законодавстві. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 р. (ст. 12-15) [1] інноваційним визнається проект, яким передбачена розробка, виробництво і реалізація інноваційного продукту і (або) продукції, які відповідають наступним вимогам:

- є результатом виконання інноваційного проекту;
- інноваційний продукт є легітимною реалізацією об'єкта інтелектуальної власності, його розробка підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень і несе в собі елемент новизни або істотно підвищені техніко-економічні показники.

Центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності є Державне агентство України з інвестицій та розвитку, діяльність якого регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 17.05.2010 р. № 356 «Про державне агентство з інвестицій та розвитку» [2]. Координує діяльність Державного агентства України з інвестицій та розвитку Кабінет Міністрів України через першого віце-прем'єр-міністра України.

Основними завданнями Держінвестицій є: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності; сприяння залученню інвестицій, забезпечення підвищення вітчизняного потенціалу з експорту продукції, що виробляється на підприємствах галузей національної економіки, а також стимулювання вітчизняного виробництва продукції, імпорт якої становить значну частку на ринку України [2].

Державна реєстрація інноваційних проектів здійснюється відповідно до порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів [3].

Важливу роль при регулюванні інноваційної діяльності в Україні відіграє Департамент інноваційної діяльності та трансферу технологій, що входить до складу Міністерства освіти і науки України. Серед відділів цього Департаменту слід виділити такі як: відділ державної інноваційної політики, відділ інноваційних програм та інноваційної інфраструктури, відділ трансферу технологій, відділ інноваційних проектів та залучення інноваційних ресурсів.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні встановлюються і реалізуються відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. [4], а також ґрунтуються на Конституції України, Законах України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5], «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. [6], «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 р. [7], «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. [8], «Про спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. [9], інших законах України, а також Концепції науково-технічного і інноваційного розвитку України.

Згідно зі ст. 13 п. 2, 10 Закону України «Про інноваційну діяльність» здійснюється реєстрація інноваційних проектів у державному реєстрі. При цьому державна реєстрація не передбачає зобов'язань щодо фінансової підтримки з боку держави, але є у ряді випадків необхідною умовою для її отримання [1]. Державна реєстрація інноваційних проектів здійснюється

Міністерством освіти і науки України на підставі висновку організації з проведення експертизи інноваційних проектів [3]. Порядок проведення експертизи інноваційного проекту визначає Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [7], на підставі затвердженого наказом Міністерства науки і освіти України положення, а також методики, затвердженої спільним рішенням Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України та Міністерства економіки України. При цьому, у разі позитивного рішення інноваційний проект може бути кваліфікований як інноваційний та як пріоритетний інноваційний [3]. Пріоритетними інноваційними проектами визнаються інноваційні проекти із пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, затверджених Верховною радою України. Свідцтво про державну реєстрацію інноваційного проекту є чинним протягом трьох років від дати його видачі. Після завершення цього строку державна реєстрація інноваційного проекту та запис у державному реєстрі анулюються [1].

Суб'єктам інноваційної діяльності надається можливість на конкурсній основі одержати право на фінансування інноваційного проекту у вигляді повного або часткового безпроцентного кредитування, повного або часткового відшкодування відсотків за кредити, майнового страхування і надання гарантій по кредитах.

До числа локальних нормативно-правових актів інноваційної сфери слід віднести такі, як:

– засновницькі документи: статут, наказ про облікову політику, напрями інноваційної діяльності підприємства й інші аспекти, пов'язані з інноваційною діяльністю;

- внутрішні інструкції, регулюючі обов'язки і повноваження співробітників в інноваційній сфері;
- діловий етикет;
- документи, що закріплюють основні положення інноваційної стратегії та інноваційної політики підприємства, накази і розпорядження керівників підприємства, що відносяться до інноваційної сфери;
- трудові угоди, що характеризують умови виконання робіт в інноваційній сфері, методи стимулювання працівників і інші;
- офіційно затверджені плани реалізації затрат на інноваційну діяльність, договори із сторонніми організаціями про співпрацю в інноваційній сфері, угоди з державою тощо.

Таким чином, аналізуючи економіко-правові передумови інноваційної діяльності можна зробити наступні висновки:

- неминуче виникнення колізій, пов'язаних із тим, що підприємство може не реєструвати таку, що відповідає закріпленим в законодавстві вимогам і ознакам, інноваційну діяльність, яка в результаті юридично вважатиметься не інноваційною, унаслідок відсутності відповідного сертифікату;
- система податкового стимулювання інноваційної діяльності є позитивним чинником, але вона функціонує на фоні високого загального рівня податкового тиску;
- до числа негативних чинників слід віднести нестабільність, недосконалість структури податкового законодавства, переважання питомої ваги непрямих податків над прямими.

Система нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності потребує подальшого удосконалення з урахуванням змінюваних умов здійснення інноваційної діяльності та в напрямку трансформації декларативних нормативно-правових документів в реальні інструменти державної підтримки інноваційних ініціатив суб'єктів господарювання із відповідним фінансовим забезпеченням.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на гармонізацію регулюючого впливу нормативно-правового поля інноваційної діяльності та адаптацію правового механізму підтримки інноваційного розвитку до умов інтеграції України в європейський економічний простір.

Література:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.

2. Про Державне агентство з інвестицій та розвитку [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2010 р. № 356. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BF>.
3. Про затвердження порядку державної реєстрації інноваційних проєктів і ведення Державного реєстру інноваційних проєктів [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2003 р. № 1474. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1474-2003-%EF&test=Up9Mf3o6frtCxq22ZirFatpeHI4Qos80msh81e6>.
4. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. №3715-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — N 19-20. — Ст. 166.
5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 16.11.15 р. № 848-XIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 3. — Ст. 25.
6. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. № 1602-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 25. — Ст. 195.
7. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 9. — Ст. 56.
8. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III // Відомості Верховної Ради. — 2001. — № 48. — Ст. 253.
9. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. № 991-XIV // Відомості Верховної Ради. — 1999. — № 40. — Ст. 363.

Мартынова Л.В., Мартынов А.А. Нормативно-правовой базис инновационного развития предприятий в Украине.

В статье исследованы особенности нормативно-правового регулирования инновационной деятельности в Украине. Выделены проблемы формирования правового базиса государственного регулирования инновационной деятельности предприятий. Предложен алгоритм мониторинга правового поля инновационной деятельности промышленного предприятия.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, нормативно-правовое регулирование, мониторинг, правовая среда.

Martynova L. V., Martynov A. A. Standard and legal basis of innovative development of the enterprises in Ukraine.

In article features of standard and legal regulation of innovative activity in Ukraine are investigated. Problems of formation of legal basis of state regulation of innovative activity of the enterprises are allocated. The algorithm of monitoring of the legal framework of innovative activity of the industrial enterprise is offered.

Keywords: innovations, innovative activity, standard and legal regulation, monitoring, legal environment.